

4. Біла Л.Р. Право на державну службу та механізм його реалізації // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. пр. – Вип. 19. / Редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; Відп. за вип. Ю.М. Оборотов. – Одеса: Юрид. л-ра, 2003. – С. 52–58.
5. Біла Л.Р. Основні етапи проходження державної служби та їх правове забезпечення // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. пр. – Вип. 11. // Редкол.: С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін.; Відп. за вип. Ю.М. Оборотов. – Одеса: Юрид. л-ра, 2001. – С. 358–363.
6. Auer A., Demmke C., Polet R. Civil Services in the Europe of Fifteen: Current Situation and Prospects. Maastricht. 1996. – 240 pages.
7. J.E. Kingdom. The Civil service in liberal democracies: an introductory survey. – Routledge: 1990. – 219 pages.
8. David L. Coombes. Towards a European civil service. – Chatham House, Political and Economic Planning, 1968. – 64 pages.
9. Біла Л.Р. Проведення щодо призначення на посаду державного службовця // Актуальні проблеми політики: Зб. наук. пр. / Голов. ред. С.В. Ківалов; Відп. за вип. Л.І. Кормич. – Одеса: Юрид. л-ра, 2001. – Вип. 16. – С. 190–197.
10. Francisco Cardona. Structural Elements For Recruitment In European Civil Service Systems // Режим доступу: <http://www.sigmaweb.org/dataoecd/61/4/37890836.pdf> (станом на 1 серпня 2009 року).
11. Конституція України. Із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року № 2222–IV. – К., 2006.
12. Про державну службу: Закон України від 16.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490.
13. Bundesbeamtengesetz / erl. von Ulrich Battis // Munchen: Beck, 1980. – 762 p.
14. Janet Vinzant Denhardt. The new public service: serving, not steering. – M.E. Sharpe: 2003. – 198 pages.
15. Павленчик П. Особливості проходження державної служби особами, які досягли граничного віку перебування на державній службі // Вісник УАЛУ, 2008, № 4. С. 161–167.
16. Новий антикомуністичний закон // Юридичний вісник України, 24–30 березня 2007 року, № 12. – С.11.
17. Про обов'язкову спеціальну перевірку відомостей, що подають кандидати на зайняття посад державних службовців: Указ Президента України від 19.11.2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 47. – Ст. 2057.
18. Ківалов С.В., Біла Л.Р. Закон про державну службу: Наук.-практ. коментар. – О.: Фенікс, 2007. – 316 с.

Колосова О.О., ОНЮА

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БЕЗПРИТУЛЬНИХ ДІТЕЙ І ДІТЕЙ-СИРІТ У ПОЛІТИЦІ УРЯДІВ УНР ТА ГЕТЬМАНАТУ 1917–1921 рр.

В статье рассматривается исторический аспект становления и развития правового обеспечения социальной защиты беспризорных детей и детей-сирот в Украине в 1917–1921 гг. Делается вывод, что наиболее эффективной в данной сфере была политика правительств Гетьманата, тогда как руководители УНР времен Центральной Рады и Директории подходили к данному вопросу менее последовательно.

The article considers the historical aspect of formation and development of the legal support of social protection of homeless and orphaned children in Ukraine in 1917–1921. The conclusion is made that the most effective activity in this sphere was that of the Hetmanat governments. It is focused that the leaders of the Ukrainian People's Republic in the times of the Central Rada and Direkto-ria were less consistent in their approach the problem mentioned.

Питання соціальної політики національних урядів періоду революції 1917–1921 рр. в Україні є малодослідженим. Зокрема, майже не зустрічаються наукові праці, пов'язані із забезпеченням дітей, які з різних причин не мали батьківського піклування. Оскільки соціальна політика сучасної держави є одним із критеріїв ефективності державної влади, доцільність вивчення історичних реалій її запровадження 90 років тому (й зокрема щодо малозахищених дітей) є незаперечною і по-своєму корисною. Безпритульні діти і діти-сироти (що нерідко означало одне й те ж) були однією із найвразливіших категорій постімперського суспільства, і як члени «нового суспільства» – української нації – стали об'єктом уваги нової державної влади. Мета й результати дослідження історії соціальної допомоги дітям у період Української Народної Республіки і Гетьманату надзвичайно актуальні, адже сучасна Україна за Конституцією є соціальною державою, де людина (в тому числі і дитина), її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю.

Серед науковців, які все ж таки займалися питанням соціальної опіки періоду революції 1917–1921 рр., варто відзначити Л. Жванко, яка дослідила основи політики у сфері охорони здоров'я та соціального захисту населення під час правління гетьмана П. Скоропадського, подала структуру Міністерства народного здоров'я та державного опікування [1–2]. С. Коник, Я. Радиш здійснили загальний огляд державного управління охороною здоров'я періоду Гетьманату та доби Української Народної Республіки (1917–1920 рр.), проаналізували структуру відповідних органів у зазначений період [3].

Мета статті – здійснити історико-юридичний аналіз правового регулювання соціальної політики національних урядів України часів революції 1917–1921 рр. Серед основних завдань наукової розвідки – дослідження політики урядів УНР і Гетьманату стосовно безпритульних й осиротілих дітей, що дасть можливість виявити певні закономірності та особливості нормативно-правового забезпечення цієї ділянки соціальної політики в минулому, порівняти їх із сучасним станом правового регулювання зазначеної галузі внутрішньої політики в Україні. Величезне значення для дослідження мають нормативно-правові акти, що мали на той час юридичну силу, та інша супровідна документація (фінансова, епістолярна, інструкційна тощо).

Звісна річ, аналіз соціальної політики національних урядів УНР і Гетьманату щодо малозабезпечених дітей є неможливим без загальної характеристики органів державного управління, які безпосередньо займалися цим питанням.

У цьому плані варто відзначити, що, наприклад, система охорони здоров'я та державного опікування України почала формуватися ще за часів Російської імперії, в якій законом від 1775 р. у губерніях створювалися Прикази громадської опіки [4, 14]. Втім, створити єдиний керівний орган,

який би займався координацією діяльності в сфері соціального захисту, за часів Російської імперії не вдалося. У Російській імперії справами охорони здоров'я й опікування відало Міністерство внутрішніх справ. Єдиним досягненням у цей час було заснування у 1916 р. Головного управління державної охорони здоров'я під керівництвом Г.Є. Рейна [3, 25].

Урядову комісію Російської імперії, яка створювалася з метою запровадження Головного управління державної охорони здоров'я та соціального захисту, яке так і не було втілене в життя, було створено на початку 1917 р. при Міністерстві внутрішніх справ Російської імперії департаменту опіки, який лише намагався координувати, – як зазначає Л. Жванко, – діяльність медичних служб міністерства та центральних відомств [1, 64].

Ситуація з єдиним органом соціальної політики не змінилася і після проголошення Української Народної Республіки. В цей період за аналогією з російським урядом було створено медико-санітарну управу (січень 1918 р.) в рамках діяльності Секретарства внутрішніх справ [1, 64].

Зазначимо, що тривалий час Українська Центральна Рада займалася виключно організаційними моментами щодо розбудови своїх владних інституцій і визначення законодавчого поля діяльності. Як зазначає В. Капелюшний, який досліджував історіографію даної проблеми, «... необхідні теоретичні розробки проблем соціальної політики за доби Центральної Ради вже були напрацьовані, наприклад, у працях М. Грушевського, але не було відлагоджено механізм впровадження цієї політики в життя» [5, 298].

Діячі Української національно-демократичної революції добре усвідомлювали, що за період Першої світової війни населення України дуже сильно постраждало матеріально, фізично і духовно. Країна поповнилася масами обездолених людей, серед яких значна кількість осиротілих дітей, які потребували державної підтримки та соціального захисту.

Із законопроекту, внесеного Генеральним секретарством у судових справах у жовтні 1917 р., дізнаємося, що Українська Народна Республіка визнавала правосильними і обов'язковими закони, постанови і розпорядження, які були видані російськими органами законодавства і російським урядом до 27 жовтня 1917 р. і залишалися до цього дня в силі, якщо не були відмінені відповідними законами та постановами ЦР [6, 142]. Цілком очевидно, що Центральна Рада дуже часто реалізовувала свою владу ще за законами Російської імперії, і соціальна політика не становила тут виключення.

Це добре простежується в документах та справах із Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України. Так, у проекті закону «До питання про лікарсько-санітарне Законодавство» зазначалося, що «всі закони Російської Держави, оскільки вони не скасовані окремими законоположеннями, залишаються в силі і в Українській Державі» [7, 4]. Про це також свідчить і те, що залишалися чинними закони 1892 р. «Статут громадської опіки» та «Статут лікарський» [1, 64].

Попри тривалу відсутність власного розробленого законодавства, Центральна Рада не забувала про наймолодших осиротілих громадян країни і всіляко намагалася їм допомагати. Так, із доповідної записки від 7 березня 1918 р. дізнаємося, що Підвідділ допомоги дітям був одним

із органів Всеросійського Земського Союзу, що з перших днів війни брав на себе обов'язок допомагати дітям, які постраждали від воєнних дій.

У період евакуації біженців допомога ця виявлялася переважно в охороні життя обездолених воєнними подіями дітей; в період стаціонарної роботи Земського Союзу робота Підвідділу перейшла в культурно-просвітницьку площину, зберігаючи при цьому діяльність щодо забезпечення дітей від голоду й інших фізичних і моральних страждань.

На цій основі в усіх закладах «дітодопомоги», крім освітньої та виховної роботи, всі неімущі діти отримували їжу та одягу. Дітей дошкільного і шкільного віку, залежно від національності, розміщували у відповідні заклади. Діти, які мали батьків, або які втратили їх у період біженства, влаштовувалися в яслах і притулках на постійне проживання. Найбільша кількість дітей хоч і мала батьків, але не мала часто ні даху, ні їжі, ні сімейної обстановки. Такі діти приходили у т.зв. школи-«очаги», де залишалися фактично на весь день. Мета останніх закладів була скерована не тільки на виховання та навчання дітей, але, головним чином, на прагнення дати дітям дім-сім'ю, турботу, якої в них не було [8, 8].

Для дітей прифронтової смуги, які залишилися без сім'ї і надто потребували їжі, влаштовувалися їдальні і харчові пункти. На 20 грудня 1917 р. подібних закладів було 92. У них перебувало 12749 дітей. Недостатнє фінансування і воєнні події заставили Підвідділ частково закрити їдальні і пункти для споживання їжі, ясла для грудних дітей, а також багато «очагов».

9 березня 1918 р. Директор Департаменту Позашкільної Освіти С. Русова звернулася до товариша Народного Міністра Внутрішніх Справ щодо фінансової допомоги на утримання захистків, які переходили від Всеросійського Союзу міст Південно-Західного фронту, що ліквідував Відділ допомоги населенню, в сумі 110000 крб. С. Русова також просила роз'яснити їй, кому має належати догляд за всіма притулками, які існують в Українській Народній Республіці, чи Міністерству Внутрішніх Справ, чи Міністерству Народної Освіти? [9, 1].

Ще на початку 1918 р. дуже гостро стояло питання про долю притулків, так як із утворенням української держави, вони вже не могли фінансуватися за рахунок російського уряду і перебувати у підпорядкуванні російських установ, зокрема Всеросійський Земський Союз, що й так припиняв своє існування, ліквідуючи всі свої заклади. Тому Підвідділ допомоги дітям залишився без покровителя і джерел доходів [8, 1 зв.].

Тоді ж Центральна рада намагалася вирішити долю притулків, які були в юрисдикції Романівського Комітету, створеного ще російським урядом 29 червня 1914 р. Цей комітет мав за мету всіляке сприяння справі піклування за дітьми-сиротами сільського населення, а також об'єднання державної, громадської і приватної діяльності в цій галузі. Комітет допомагав дітям від 2 до 17 років. Тимчасовим урядом Росії від 21 березня 1917 р. було ухвалено передати Романівський Комітет Міністерству Внутрішніх Справ, який з 19 травня почав іменуватися «Комітет Попищення о беспризорных детях» і продовжував свою працю, котра полягала у розгляді клопотань асигнування з державної скарбниці коштів установам, у зборі відомостей щодо опіки сиріт сільського населення і в розробленні певного плану опіки дітей-сиріт на місцях. Для

втілення в життя завдань Комітету в кожному повіті існували його відділи, в обов'язки яких входило виконання доручень Комітету, розвиток у повіті опікунської справи, призначення їм допомоги із коштів відділу і т.п. Законом Тимчасового уряду Росії від 17 червня 1917 р. Комітет було передано до Міністерства Державного Піклування [10, 14], а з утворенням Української Держави, і втратою зв'язку з центральними органами у Петербурзі всі установи, які одержували грошову допомогу від Комітету, опинилися в дуже складних умовах.

У квітні 1918 р. на неодноразові клопотання робітників ДитДопомоги, Міністерство Народної Освіти і Земсоюзу від 11 квітня 1918 р. згодилося прийняти в своє підпорядкування всю їхню організацію і, як новий власник, потурбуватися про кошти для життя та навчання дітей. Тим самим воно взяло відповідальність за майбутню долю дітей всіх закладів безпритульних дітей-сиріт [8, 9 зв.].

Юридично це було закріплено резолюцією Наради Представників Міністерства Народної Освіти і Земсоюзу від 11 квітня 1918 р. Згідно з нею: всі притулки з 15 квітня 1918 р. переходили під юрисдикцію Міністерства Народної Освіти, з усім «активом» і «пасивом», відповідним майном та інвентарем [8, 15].

Лише за гетьмана Павла Скоропадського 23 травня 1918 р. було створено окреме Міністерство Народного здоров'я та державне опікування на чолі з Всеволодом Юрійовичем Любинським, який був міністром впродовж усього періоду гетьманства.

Предметом опіки Міністерства, – як зазначав сучасник тих подій Д. Дорошенко, – були також численні дитячі притулки, що засновувалися в часи війни для дітей біженців і сиріт, якими також опікувалися раніше різні громадські організації [11, 219]. Сам гетьман зазначав, що на той час в Україні «була маса вдів і сиріт», які потребували допомоги і для покращення життя яких було створене відповідне міністерство [12, 181]. Але при цьому також зауважував, «що під час гетьманства в мене було стільки політичних трагедій, скільки драм і особистих, і політичного порядку, що я не берусь судити, як йшли справи в цьому міністерстві» [12, 177].

Для упорядкування соціальної політики було розроблено «Закон про зміни в існуючих законах, пов'язаних з утворенням Міністерства Народного Здоров'я й Опікування» [7, 1-13в.]. Згідно з ним, тимчасово, до вироблення відповідного статуту Міністерства Народного Здоров'я й Опікування, Рада Міністрів Української Держави встановила межі повноважень цього Міністерства.

Міністерство Народного Здоров'я й Опікування було проголошено вищим керуючим органом по всім справах, які торкалися охорони народного здоров'я й опікування в різних галузях державного та громадського управління й об'єднувало, згідно з єдиним державним планом, всі заходи відносно народного здоров'я й опікування. Йому доручалася законодавча робота відносно охорони народного здоров'я й піклування. У справах, які стосувалися компетенції інших Міністерств, відповідні законопроекти передбачалося розробляти відповідно до зносин з їхніми інституціями. У таких випадках Міністерство Народного Здоров'я й Опікування подавало до розгляду вищої законодавчої влади законопро-

екти разом із думками тих міністерств, які торкалися питань народного здоров'я та опікування, тобто вони вносилися на розгляд вищої законодавчої влади лише з висновками Міністерства Народного Здоров'я й Опікування [13, 31].

Всі медико-санітарні та піклувальні, громадські та приватні інституції підлягали компетенції Міністерства Народного Здоров'я й Опікування і всі розпорядження уряду відносно цих інституцій переводилися виключно через Міністерство Народного Здоров'я й Опікування [7, 1].

Права і обов'язки міністрів і Міністерств Внутрішніх Справ, Торгу і Промисловості та інших, які містилися в «Уставе Врачебном» 1905 р. і в «Уставе Общественного Призрения» 1915 р., з усіма до них доповненнями, передавалися Міністру і Міністерству Народного Здоров'я й Опікування Української Держави та його місцевим органам.

Тимчасово, до видання відповідних законів Української Держави, колишні «Врачебные Отделения Губернских Правлений» іменувалися «Врачебными управлениями в губерниях и градоначальствах» й були підпорядковані Міністерству Народного Здоров'я й Опікування [7, 1 зв.].

До створення спеціальної системи соціальних органів на місцях, – як зазначає у своїй праці Л. Жванко, – відповідні функції покладалися на земські та міські управи, їх лікарські чи медичні відділи [2, 115].

Зрештою, при Міністерстві народного здоров'я та державної опіки був відповідний департамент державного опікування, а при ньому – Відділ опіки дітей, що займався безпосередньо справою захисту дітей.

Саме ним, Відділом опіки дітей, було складено план забезпечення осиротілих і малозабезпечених дітей в Україні, який передбачав: 1) розроблення ряду законоположень про охорону дітей, за зразком англійського закону 1908 р., який, як визнавалося, всесторонньо регулював життя і право дитини, котра залишилась без догляду (сюди входили закони: по боротьбі з дитячою смертністю, по охороні материнства, по охороні дитинства, по догляду за дітьми, відданими на виховання, по боротьбі з дитячою злочинністю і т.д.); 2) організацію установ безпосередньої допомоги дітям, тобто захистків, хліборобських колоній, ясел, патронажів і т.п., організацію установ по охороні материнства, як то родильних притулків, притулків для вагітних, шкіл матерів, консультацій, при цьому в найближчу чергу ставилося завдання створити мережу хліборобських захистків для виховання дітей в селянській обстановці з пристосуванням до хліборобської праці [14, 23в.], а самі ці притулки передбачалося поставити в безпосередній зв'язок із хліборобськими школами і колоніями відомства Міністерства Земельних Справ; 3) підготовку фахівців в галузі охорони дитинства.

Не чекаючи затвердження зазначеного плану, Відділ опіки дітей прохав уряд Української Держави асигнувати в сумі 486000 крб. на підтримання існуючих установ, що займалися опікою дітей.

Зрештою, по колишньому Олексієвському Головному Комітету (пенсії дітям осіб, які загинули на війні) було складено звіт про асигнування 516000 крб. на потреби по 5 губерніях, а також збиралися відомства по іншим губерніям [14, 3].

З короткого огляду про діяльність Відділу Опіки дітей з 1-го травня 1918 року по 1-е січня 1919 року з'ясовуємо, що через своїх інспекторів

ним було розроблено огляд низки установ в Києві та губерніях Київській, Харківській, Волинській і Чернігівській з метою ознайомлення з роботою інституцій, які забезпечували опіку дітей-сиріт, безпритульних і малечі. Так, за зазначений період було проведено огляд 130 установ, з яких 91 установ приходилося на Київ, 21 – на Харківську губернію, 11 – на Полтаву, а решта на Волинську губернію та м. Чернігів.

Що стосується офіційних клопотань Відділу опіки з приводу асигнування коштів, то до затвердження загального кошторису по Міністерству ним були представлені законопроекти щодо асигнування з 2998838 крб. по 2-м законопроектам 486000 крб., які були своєчасно надані відповідним інституціям. Окрім згаданих окремих законопроектів, був складений загальний кошторис на справу опікування дітей в сумі 5421322 крб. [14, 11].

Справа дитячої опіки була одна із найактуальніших для українських урядів, адже, скажімо, на весну 1918 р. лише за офіційними даними в Україні налічувалося близько 100 тис. дітей, які потребували допомоги [2, 55].

Окрім того, перед Департаментом Державного Опікування, з переходом всього діла піклування до відома Міністерства Народного Здоров'я й Опікування, виникли два важливих завдання: 1) розробка й упровадження систематичного плану Державного Опікування на території України і 2) відшукування коштів для матеріальної допомоги існуючим установам піклування [10, 12–13 зв.].

Друге питання особливо гостро стояло на порядку денному, оскільки більшість установ знаходилася в критичному становищі. Закриття відомств і комітетів, котрі підтримували ці установи матеріально, і їхній перехід під юрисдикцію Російського Міністерства Державного Піклування, передача частини їх до завідування самоврядувань, новий перехід до Міністерства Внутрішніх Справ, а потім до міністерства Народного Здоров'я і Опікування Української Держави, не згадуючи вже загальних тяжких умов спочатку перехідних, а потім неспокійних часів, – все це разом порушило нормальну діяльність установ піклування. Ті з них, котрі встигли перейти до земських і міських органів, продовжили існування, хоча земства і міста, обмежені в фінансовому відношенні, не мали можливості утримувати їх виключно за свої кошти [10, 12]. Отже, існувало багато проблем фінансового характеру.

31 жовтня 1918 р. одеський отаман повідомив Департамент Державного Опікування, що Одеська міська управа відмовилася прийняти до свого завідування 5 притулків колишнього Відомства Цариці Марії і притулок імені Шувалова, з огляду на тяжке фінансове становище міста і внаслідок того, що асигнована Міністерством Народного Здоров'я й Опікування сума в 121000 крб. покриває лише 1/3 кошторисних видатків на утримання 5 притулків (не рахуючи притулку імені Шувалова). Для вирішення цього питання Департамент пропонував Одеській міській раді ще раз обміркувати питання про передачу до відома міста зазначених притулків, взявши на увагу те, що: 1) Міністерство Народного Здоров'я й Опікування даватиме субсидію в розмірі 1/3 не тільки на притулки, але й на всі взагалі інституції опікування, які належать місту. Завдяки цьому в міському кошторисі ніби увільнялася значна сума,

частина якої могла бути витрачена на утримання згаданих притулків (так зробило Київське самоврядування); 2) не виключалася можливість додаткового асигнування з коштів Державної Скарбниці; 3) притулки мають велике рухоме і нерухоме майно, яке повинно перейти в розпорядження міста [15, 28].

Незважаючи на фінансові труднощі, продовжував своє існування ряд інших установ. Так, в Одесі діяв Державний Сирітський дім, який був одним із найбільших навчально-виховних закладів, що утримувався на кошти міста. Він мав інтернат на 230 осіб, переважно круглих сиріт Одеської міської управи, яких приймали з 8-літнього віку і залишали на утриманні сирітського дому до 18 років.

В основу виховання в Сирітському домі було покладено трудовий принцип, відповідно до якого діти брали участь в усіх домашніх і господарських роботах Сирітського дому: в будинку, на кухні, у подвір'ї, в саду й на городі, а також – обов'язково працювали в його майстернях.

При Сирітському Домі були майстерні, куди віддавали дітей відповідно до їхніх бажань і вмінь.

Всі діти обов'язково отримували базову освіту в початковому училищі, яке існувало при Одеському Сирітському домі, по закінченню якого вони, відповідно до вмінь, розподілялися по іншим навчальним закладам, направлялися у вищі початкові училища, ремісничі, а найбільш здібні – в гімназію, реальні училища або в спеціальні навчальні заклади, як, наприклад сільськогосподарське, політехнічне або гідротехнічне, художнє або музичне училища. Діти, які виявилися нездатними до навчання, по проходженню ними курсу начального училища, займалися виключно вивченням будь-якого ремесла в одній з майстерень Сирітського Дому [15, 5]. Крім того, в Сирітському Домі знаходилася лікарня з постійним лікарем і фельдшером, який жив при лікарні [15, 51 зв.].

Серед реальної практики державного забезпечення соціально незахищених дітей треба також відзначити роботу Попечительства охорони материнства і дитинства, яке працювало в Україні починаючи з 1913 р. Одним із найвідоміших був його Волинський відділ, заснований в м. Житомирі в 1915 р. Установи Відділу складалися із «Консультацій для грудних дітей», «Каплі молока», «Ясел» і «Притулку для дітей з грудними дітьми» із пральнею при ньому.

В період УНР та Української Держави ці заклади продовжували свою роботу. Так, ціль і завдання «консультації» Волинського полягали у прагненні виховати здорове покоління шляхом попередження хворості. Тут молодим матерям давали вказівки щодо годування дітей і догляду за ними. Консультація постачала дітей молочними мішанками штучного харчування. Вона ж забезпечувала дешеві або ж і зовсім безкоштовні ліки для хворих дітей. «Ясла», влаштовані на велику кількість дітей і являють собою, головним чином, показну станцію по улаштуванню дитячих захистків, дитячих лікарень і дитячих кімнат у приватних помешканнях [10, 16]. Ціль і завдання такого «захистка» визначалася чітко: дати бездомній матері можливість прокормити грудьми дитину, мати на неї вплив у культурному відношенні і привчити їх до самостійної праці. З цією метою матері виконували в «захистку» працю кухарок, нянь, прачок, для чого й існувала пральня, як своєрідна школа праці [10, 16 зв.].

На час приходу до влади в Україні Директорії ситуація з малозабезпеченими і незахищеними дітьми мало чим відрізнялася від ситуації, в якій перебували попередні українські уряди. В Україні кількість сиріт лише зростала. Зокрема на 1920 р. сиріт і напівсиріт було вже близько 1 млн., що становило 1/8 частину всіх дітей [16, 22]. У період Директорії було створено Міністерство здоров'я та соціальної опіки, в якому не було, як за попереднього уряду, окремого департаменту чи відділу, що дбав би про забезпечення дітей. Це було зумовлено як обмеженістю влади Директорії, так і її військово-політичною орієнтацією у здійсненні соціальної політики.

У підсумку маємо підстави відзначити, що за час існування української державності періоду української революції 1917–1921 рр. питання дитячої опіки стояло гостро. Це було, насамперед, зумовлено тяжким післявоєнним становищем в Україні. Внаслідок воєнних дій, які проходили як на її території, так і за її межами, залишилися велика кількість сиріт і напівсиріт, які потребували державної допомоги.

Прийшовши до влади, уряд Центральної Ради – Генеральний секретаріат – всіляко намагався пристосуватися до тоді ще діючого соціального законодавства Російської імперії. Працюючи в рамках старого юридичного поля, Центральна Рада фактично не спромоглася розбудувати власну систему опіки дітей. У зв'язку з цим ситуація з опікунськими органами погіршилася, як тільки юрисдикція і відповідне фінансування цих органів припинилося з боку російського уряду.

Натомість створення першого в історії України Міністерства Народного здоров'я та державного опікування, яке і перебало на себе всі функції в соціальній сфері, за доби Гетьманату П.П. Скоропадського було чи не найбільшим досягненням українського уряду. За його правління було розроблено ряд законів та постанов, відповідно до європейських стандартів права регламентувалася та фінансувалася справа опіки дітьми.

Директорія, як і попередні національні уряди України 1917–1918 рр., теж піклувалася про своїх малолітніх соціально незахищених громадян, втім погіршення фінансового становища Української Народної Республіки й обмеженість влади Директорії невеликою територією перешкождали ефективній законодавчій та виконавській роботі у цій галузі.

В цілому варто відзначити, що досвід національних урядів правового забезпечення соціального захисту дітей періоду революції 1917–1921 рр. є досить корисним і повчальним для сучасної незалежної української держави, адже вона подекуди стоїть перед схожими завданнями, які потребують серйозного підходу, і надто – в питанні юридичної регламентації та державного фінансування.

Література:

1. Жванко Л. Основи політики Української Держави у сфері охорони здоров'я та соціального захисту населення (квітень-грудень 1918 р.) / Л. Жванко // Київська старовина. – 2006. – № 2. – С. 63–75.
2. Жванко Л. Соціальний вимір Української Держави (квітень – грудень 1918 р.): Монографія / Л. Жванко. – Х.: Прапор, 2007. – 224 с.
3. Коник С. Радиш Я. Державне управління охороною здоров'я в період Гетьманату та в добу Української Народної Республіки (1917–1920 рр.) / С. Коник, Я. Радиш // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2003. – № 4. – С. 24–34.

4. Ступчак Ф. Прикази громадської опіки і системи охорони здоров'я: досвід діяльності / Ф. Ступчак // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Українознавство. – 2004. – № 8. – С. 14–17.
5. Капелюшний В. Соціальна політика в Україні 1917–1921 рр. / В. Капелюшний // Здобута і втрачена незалежність: історіографічний нарис української державності доби національно-визвольних змагань (1917–1921 рр.): Монографія. – К.: Олан, 2003. – С. 292–309.
6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОУ). – Ф. 2581. – Оп 1. – Спр. 21.
7. Там само. – Ф. 1035. – Оп 1. – Спр. 24.
8. Там само. – Ф. 2581. – Оп 1. – Спр. 172.
9. Там само. – Ф. 1035. – Оп 1. – Спр. 75.
10. Там само. – Спр. 76.
11. Дорошенко Д. Історія України, 1917–1923 рр. В 2-х т.: Документально-наукове видання / Упоряд.: К.Ю. Галушко. – Т. II. Гетьманська Держава 1918 року. – К.: Видавництво «Темпора», 2002. – 352 с.: іл.
12. Гетьман Скоропадський Мои Воспоминания / Павло Петрович Скоропадський // Проект «Украина», или Звездный год гетьмана Скоропадского / А.С. Смирнов. – М.: Алгоритм, 2008. – С. 33–357. – (Южная Русь).
13. ЦДАВОУ. – Ф. 1035. – Оп 1. – Спр. 77.
14. Там само. – Спр. 87.
15. Там само. – Спр. 63.
16. Антонюк Т. Дитячий будинок як форма соціального виховання: історичний аспект / Т. Антонюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Українознавство. – 2004. – № 8. – С. 21–25.

Кузьменко Т.С., ОНЮА

ПРАВОВА ОХОРОНА ДОДАТКОВИХ КОМПОНЕНТІВ БРЕНДУ

В статье рассматриваются вопросы о правовой охране структурных компонентов бренда. Наряду с основными компонентами бренда: торговыми марками, коммерческими наименованиями, географическими обозначениями, определенная роль принадлежит дополнительным компонентам. Среди дополнительных компонентов бренда рассматривается слоган и корпоративные герои. Отмечается, что возможность распространения на дополнительные компоненты двойного режима охраны и обуславливает специфику охраны.

Questions about the legal safeguard of structural components of brand's are examined in the article. Along with the basic components of brand's: by trade marks, commercial names, geographical denotations, a certain role belongs to the additional components. Among the additional components of brand's: slogan and corporate heroes is examined. It is marked that possibility of distribution on the additional components of the double mode of guard and обуславливает specific of guard.

У юридичній літературі не сформовано поняття «бренд», не визначено його зміст та значення для учасників цивільного обороту товарів та послуг. Законодавство України також не містить ані визначення терміна «бренд», ані згадки про нього. Враховуючи це, дехто з дослідників зауважує, що бренд – це не юридичний термін, а маркетинговий [7, с. 15],